

ΕΡΟΨΑΛΤΙΚΑ νέα

ΒΡΕΙΤΕ ΜΑΣ:

Ακαδημίας 95, (3ος Όροφος)
Τ.Κ. 106 77 ΑΘΗΝΑ

210 3236568

psaltesattikis@gmail.com

Φεβρουάριος 2020

Όργανο του Συνδέσμου Ιεροψαλτών Περιφέρειας
Αττικής "Ρωμανός ο Μελωδός και Ιωάννης ο
Δαμασκηνός.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΨΑΛΤΙΚΗΣ

Αφιέρωμα στη διδασκαλία της Εκκλησιαστικής μουσικής

ΟΧΙ ΣΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΛΑΪΚΙΣΜΟ

Ο λεγόμενος λαϊκισμός (populism) είναι η στάση και η συμπεριφορά που συναντάται στην πολιτική και στην τέχνη και χαρακτηρίζεται από υπερβολική και μη αυθεντική λαϊκότητα¹ και κατ' επέκταση από δημαγωγία και προπαγάνδα. Αυτό όμως που συμβαίνει στην πολιτική και στην τέχνη συμβαίνει και στην εκκλησία. Τι εννοούμε? Κάποτε κάποιος καθηγητής Θεολόγος και μέλος του Συνδέσμου μας αισθανόμενος την ανάγκη οι μαθητές του Γυμνασίου και του Λυκείου να αποκτήσουν σχέση με την ενορία τους, τους προέτρεψε σαν εργασία (ήταν υποχρεωτικές τότε) να επισκεφθούν την ενορία τους & να ενημερωθούν για το έργο της.² Το αποτέλεσμα ήταν οι μικροί μαθητές έκπληκτοι να ανακαλύψουν πως οι Ναοί πληρώνουν κανονικά λογαριασμούς, φόρους, τηλέφωνο, Ηλεκτρικό, ΙΚΑ και προσωπικό. Ανακάλυψαν επίσης πως πολλές ενορίες πλήρωναν και τα αναγκαία αναλώσιμα για τα συσσίτια και όλη την κοινωνική δράση της Ενορίας. Αντιλήφθηκαν δε οι μαθητές πως όλα αυτά γίνονταν από την οικειοθελή προσφορά του πιστού στο «παγκάρι» της εκκλησίας, από το κεράκι δηλαδή και από δωρεές. Αυτή η ωραία & διδακτική ιστορία βέβαια έχει τουλάχιστον μια 15ετία, όταν η κατάσταση στην χώρα ήταν ασυγκρίτως καλύτερη. Ασφαλώς και την γνωρίζουν όλοι όσοι ασχολούνται με την εκκλησιαστική ζωή. Οι Ναοί σαν ΝΠΔΔ πληρώνουν τα πάντα στο κράτος και στην εκκλησιαστική τους αρχή τριμηνιαίες και ετήσιες εισφορές. Τα εκ-

κλησιαστικά δε Συμβούλια (μοναδικό αλλά δίκαιο φαινόμενο που μακάρι να ίσχυε για όλο το δημόσιο) φέρουν ακεραία την ευθύνη των διοικητικών τους πράξεων. Αυτά τώρα γιατί τα γράφουμε και μάλιστα σε πρωτοσέλιδο ? Γιατί χάριν γούστου η «εκκλησιαστική αρχή» προτρέπει η είσπραξη για τα μυστήρια να είναι προαιρετική. Ο Ιερέας ας μην εισπράττει για λογαριασμό του. Έχει τον μισθό του από το Δημόσιο. Οι Αρχιερείς μας ομοίως ας καταργήσουν ετήσιες και έκτακτες εισφορές, επισκοπικά μέγαλα και διοικητικές υπηρεσίες. Όταν επίσης θέλουν να φτιάξουν Ιδρύματα να σκέπτονται πως αυτά δεν λειτουργούν μόνο με τον αέρα ούτε θα χρηματοδοτούνται μόνιμα από γηράσκουσες ενορίες. Τους εργαζόμενους όμως³ με μισθούς 300-400 ευρώ και ανασφάλιστους δεν έχει κανείς το δικαίωμα να μην τους πληρώσει. Πρέπει κάποια στιγμή να αφήσουμε τα πολλά λόγια και την περίσκεψη γιατί δήθεν η κοινωνία δεν μας ακούει ως εκκλησιαστικό γεγονός και να καταλάβουμε πως δεν μας ακούει κανείς όταν δεν λέμε την αλήθεια.!

¹ Λεξικό της ΚΟΙΝΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΝΣ ΑΠΘ.

² Καταγεγραμμένη προσωπική μαρτυρία.

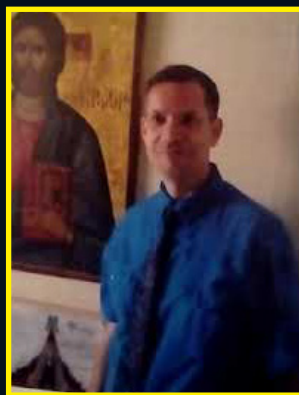
³ Εννοούμε Ιεροψάλτες & Νεωκόρους.

Κωνσταντίνος Χαρίλ.
Καραγκούνης:
«Η ενόργανη μουσική
και η ορθόδοξη
λατρεία» **σελ. 7**

Ρεδιαδης-Τούμπας Ηλίας:
«Εκκλησιαστική
Μουσική και
διδασκαλία» **σελ. 4**

Βασίλειος Γεωργούδης:
Μνήμη Ευαγγέλου
Τζελά **σελ. 11**

Γ. Κουμπανάκης:
Μνήμες από το Ωδείο
Αθηνών **σελ. 12**

Σπ. Καμίτσης:
Αφιέρωμα στον
αιμίμηστο Θεολόγο
Ερωτέλους **σελ. 14**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η Ετήσια Εορτή του Συνδέσμου μας.....	03
Σπύρος Ζήρος.....	03
Εκκλησιαστική Μουσική και διδασκαλία.....	04
Συμμετοχή της Βυζαντινής Χορωδίας του Συνδέσμου μας στην Εόρτια Εκδήλωση του Ιερού Ναού Αγίου Παντελεήμονος Ιλισσού.....	06
Ενόργανη Λατρεία και Ορθόδοξη Πνευματικότητα.....	07
Ψαλτικά ανάλεκτα.....	11
Η Σχολή Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής στο Ωδείο Αθηνών.....	12
Πανηγύρεις Ιερών Ναών.....	12
Αφιέρωμα: Θεολόγος Μ. Ερσωτέλος.....	14
Πένθη.....	15
Νέες εκδόσεις.....	18
Νέες εκδόσεις "Ωδείου Φόρμιγξ".....	19

Συντακτική Επιτροπή
Ηλ. Ρεδιάδης - Τούμπας
Βασ. Γεωργούδης
Βασ. Γεωργίδης
Αθ. Τσώνος

*Τα άρθρα γνώμης δεν λογοκρίνονται

Ετήσια Συνδρομή: 60 ευρώ
65 Δολάρια ΗΠΑ
63 Λίρες Αγγλίας
Τεύχος: 15 ευρώ

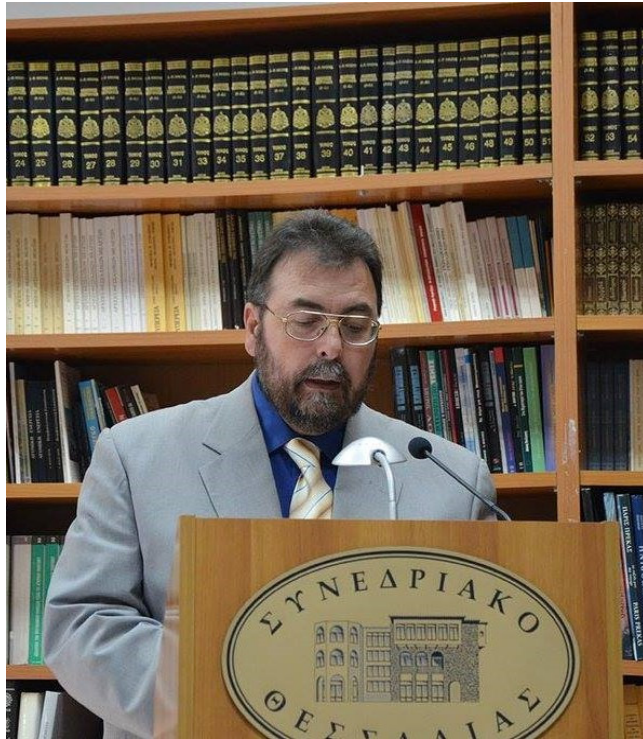
Επιμέλεια:

ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ
210 5234559
theogl@otenet.gr

Ἐνόργανη Λατρεία καὶ Ὁρθόδοξη Πνευματικότητα

τοῦ Κωνσταντίνου Χαρίλ. Καραγκούνη
Ἀναπληρωτοῦ Καθηγητοῦ «Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς»
τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Τὸ ἄρθρο πρωτοδημοσιεύθηκε στὸ θεολογικὸ Περιοδικὸ «ΚΑΤΑΚΟΜΒΗ, ἑξαμηνιαία ἔκδοση τοῦ Μητροπολιτικοῦ καὶ Καθεδρικοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Βόλου. Ὑπεύθυνος ἐκδόσεως Πρωτοπρεσβύτερος π. Βασίλειος Κων. Ἀκριβόπουλος, Δεκέμβριος 1996, σελ. 142 - 151.

Ἡ Β' Βατικάνειος Σύνοδος (11.10.1962-8.12.1965)¹ τῶν ρωμαιοκαθολικῶν στὴ «Διάταξιν περὶ Θείας Λατρείας», τὴν ὁποία ἐξέδωσε, καθορίζει τὰ ἔξως σχετικὰ μὲ τὴν ἐνόργανη λατρεία:

«Τὸ ὄργανον ἄς χαιρῆ μεγάλης ἐκτιμήσεως ἐν τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς παραδοσιακὸν μουσικὸν μέσον, τοῦ ὁποίου ὁ ἦχος ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ προσδίδῃ θαυμαστὴν λαμπρότητα εἰς τὰς ἱεροτελεστίας, ὡς καὶ νὰ ὑψώνει μεγάλως τὸν νοῦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὰ ἄνω. Ἀλλὰ μουσικὰ ὄργανα ἐπιτρέπεται νὰ γίνωνται ἀποδεκτὰ εἰς τὴν θείαν Λατρείαν, κατὰ τὴν κρίσιν καὶ τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἀρμοδίας κατὰ χώρας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς...»²

Ἐδῶ γίνεται λόγος γιὰ τὸ λεγόμενον Ἐκκλησιαστικὸ ὄργανον, τὸ ἄλλως χαρακτηριζόμενο καὶ ὡς Ἀρμόνιο, τοῦ ὁποίου τόπος προέλευσης εἶναι τὸ Βυζάντιο καὶ ἡ ἱστορία -ἐν συντομίᾳ- τῆς εἰσαγωγῆς του στὴ δυτικὴ λατρεία ἔχει ὡς ἑξῆς: «Τὸ πρῶτον ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον ἐστάλη ὡς δῶρον εἰς Γαλλίαν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνος αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, ἐν ἔτει 757 καὶ ἐτοποθετήθη ἐν Κομπενδίῳ. Κατὰ τὸ ὑπόδειγμα δὲ τούτου Κάρολος Μέγας διέταξε νὰ κατασκευασθῆ τὸ πρῶτον γερμανικὸν ὄργανον ἐν Ἄαχεν (812). Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα εἶχον τοιοῦτον αἰ πόλεις Μόναχον, Φράισιγγεν, Ἄαχεν, Μαγδεμβούργον, Ἄλβεστατ καὶ Ἐρφουρτον. Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ κατὰ διαταγὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἐλφεγ ἐν Οὐντσεστερ κατεσκευάσθη ὄργανον ἔχον 400 σύριγγας καὶ 14 φυσιτήρας»³.

Ἐκ τοῦ Βυζαντίου φαίνεται ὅτι εἰσήχθη τὸ ὄργανον καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν τὸν Ε' αἰῶνα. Ἦδη ὁ ἱερός Αὐγουστίνος ἀναφέρει

τὴν ὑπαρξὴ παρομοίου ὄργανου εἰς τὴν Δύσιν. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος (741 - 775) ἐστειλεν ἐν ὄργανον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Δύσεως Πιπίνον τὸν Βραχύν, ὁ δὲ Μιχαὴλ Ραγκαβὲ (811 - 813) ἐν ἐπίσης εἰς Κάρολον τὸν Μέγαν. Ἐκτοτε τὸ ὄργανον ἐξηπλώθη εὐρέως εἰς τὴν Δύσιν, διὰ νὰ γενικευθῆ ἡ χρῆσις τοῦ κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ νὰ καταστῆ σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τῆς λατρείας τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς Δύσεως»⁴.

Εἶναι, λοιπόν, ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένο, ὅτι ὁ ἐνόργανος χαρακτήρας τῆς ρωμαιοκαθολικῆς λατρείας ὀφείλεται στὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀνάπτυξη τοῦ βυζαντινοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ βεβαίως στὴ γεναιοδωρία τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Ἐντούτοις, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἀρμόνιο ἦταν γνωστὸ στὸ Βυζάντιο, δὲ χρησιμοποιήθηκε ποτὲ -οὔτε ἄλλο ὄργανο- στὴν Ὁρθόδοξη λατρεία. Ὑπῆρξε, βεβαίως, τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον τῶν ἀνακτόρων καὶ τοῦ ἵπποδρόμου, συνόδευε τὶς κοσμικὰς ἐορτὰς καὶ πανηγύρεις στὴ Βασιλεύουσα, οὐδέποτε ὅμως χρησίμευε ὡς λατρευτικὸ μέσο.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς ὑπῆρξε πάντοτε ἐπιφυλακτικὴ σὲ καινοτομίες, οἱ ὅποιες συγκρούονται μὲ τὸ σεμνὸν χαρακτήρα αὐτῆς καὶ εἶναι πιθανὸ νὰ ἀποβοῦν ἐπιζήμιες γιὰ τὴν πνευματικότητά της. Τὰ μουσικὰ ὄργανα ἔφερναν στὴν πρώιμη ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ μὴ μὲν ἀπὸ τὸ εἰδωλολατρικὸ παρελθὸν καὶ παράλληλα προσέγγιζαν τὴν ἀτελῆ ἐβραϊκὴ λατρεία. Συνεπῶς, οἱ περισσότεροι Πατέρες τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀντιτάχθηκαν σθεναρῶς στὴν εἰσαγωγὴ ὀργάνων στοὺς ναοὺς καὶ στὴν ἀπερίσκεπτη μετατροπὴ τῶν τελευταίων σὲ θεραπευτήρια ἐκκοσμικευμένων

δρωμένων και θεαμάτων. Ός τὸ μοναδικὸ κατάλληλο «ὄργανο» γιὰ τὴν ἀνύμνηση τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ δέχθησαν τὴν «ζῶσαν φωνήν», ἡ ὁποία εἶναι, ἄλλωστε, τὸ μόνο φυσικὸ μουσικὸ ὄργανο, ποῦ παρέχει ἀπ' εὐθείας ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀνέπτυξε ἀποκλειστικὰ τὴ φωνητικὴ μουσική, μάλιστα τὴ μονοφωνική, στηριγμένη στὸ βαθθὺ θεολογικὸ ὑπόβαθρο καὶ τὴν πνευματικὴν τῶν βιωματικῶν ὑποδείξεων τῶν ἁγίων Πατέρων, οἱ ὁποῖοι θέλησαν νὰ διαφοροποιηθεῖ ἡ χριστιανικὴ λατρεία ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρικὴ καὶ τὴν ἰουδαϊκὴ καὶ νὰ προσλάβει ἕνα πνευματικότερο ὕφος. Μάλιστα, κατοχύρωσαν μὲ θεόπνευστα ἐπιχειρήματα τὴς ἐπιλογῆς τῆς νέας θρησκείας, ἡ ὁποία δὲν διετήρησε τὴν ἐνόργανο ἑβραϊκὴ παράδοση. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος παρατηρεῖ: «Ἐγὼ δὲ ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι τὸ παλαιὸν οὕτως ἤγοντο διὰ τῶν ὀργάνων τούτων, διὰ τὴν παχότητα τῆς διανοίας αὐτῶν καὶ τὸ ἄρτι ἀπεσπᾶσθαι ἀπὸ τῶν εἰδώλων. Ὡσπερ οὖν τὰς θυσίας συνεχώρησε, οὕτω καὶ ταῦτα ἐπέτρεψεν, συγκαταβαίνων αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ»⁵.

Ὁ δὲ Μέγας Ἀθανάσιος δικαιολογεῖ τὴν λατρευτικὴν χρῆση τοῦ ΡΝΨαλμοῦ (τῶν γνωστῶν «Αἴνων»⁶) στὴν ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου, ὡς ἔξης: «Καὶ γὰρ τὸ αἰνεῖν τὸν Θεὸν ἐν κυμβάλοις εὐήχοις καὶ κιθάρα καὶ δεκαχόρδω ψαλτηρίῳ, σύμβολον πάλιν ἦν καὶ σημαντικὸν τοῦ συγκεῖσθαι μὲν νομίμως τὰ μέλη τοῦ σώματος ὡς χορδὰς, τοὺς δὲ λογισμοὺς τῆς ψυχῆς ὡς κύμβαλα γίνεσθαι, καὶ λοιπὸν τῇ ἡχῇ καὶ τῷ νεύματι τοῦ πνεύματος ταῦτα πάντα κινεῖσθαι καὶ ζῆν...»⁷ παραλλήλως δὲ προτρέπει «μὴ διὰ κιθαράων»⁸ (ἔνν. ψάλλητε).

Καὶ ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρείας, ἐρμηνεύοντας τοὺς ψαλμοὺς τῶν Αἴνων, παροτρύνει μὲ τὸν ἀκόλουθο ἔνθεο τρόπο: «Τὴν λειτουργίαν δὲ τὴν θεϊκὴν διαχωρίζω, ψάλλει τὸ Πνεῦμα. «Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ἡχῷ σάλπιγγος» καὶ γὰρ ἐν ἡχῷ σάλπιγγος ἀναστήσει τοὺς νεκρούς. «Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτηρίῳ» ὅτι ἡ γλῶττα τὸ ψαλτήριον Κυρίου. «Καὶ ἐν κιθάρα αἰνεῖτε αὐτόν». Κιθάρα νοεῖσθω τὸ στόμα, οἰνοεῖ πλήκτρον κρουόμενον τῷ Πνεύματι. «Ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ αἰνεῖτε αὐτόν», τὴν Ἐκκλησίαν λέγει τὴν μελετήσασαν τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάστασιν ἐν ἡχοῦντι τῷ δέρματι. «Ἐν χορδαῖς καὶ ὀργάνῳ αἰνεῖτε αὐτόν». Ὁργανον τὸ σῶμα λέγει τὸ ἡμέτερον, καὶ χορδὰς τὰ νεῦρα αὐτοῦ, δι' ὧν ἐναρμόνιον εἴληφε τὴν τάσιν, καὶ κρουόμενον τῷ Πνεύματι τοὺς φθόγγους ἀποδίδωσι τοὺς ἀνθρωπίνους. «Αἰνεῖτε αὐτόν ἐν κυμβάλοις ἀλαλαγμοῦ», κύμβαλον τοῦ στόματος τὴν γλῶτταν λέγει, ἡ τοῖς κρουομένοις ἐπηχεῖ χεῖλεσι. Διὰ τοῦτο ἐπεφώνησεν τῇ ἀνθρωπότητι: «Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον», ὅτι πᾶσαν, ἦν ἐποίησεν, ἐπεσκεψάτο πνοήν. Εἰρηνικὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς ὄργανον ὁ ἄνθρωπος ἐστίν. Τὰ δ' ἄλλα..., εὐρήσει πολεμικά, εἰς τὰς ἐπιθυμίας ἐκφλέγοντα, ἢ τοὺς ἔρωτας ἐκκαίοντα, ἢ ἐξαγριαίνοντα τοὺς θυμούς. Χρῶνται γοῦν παρὰ τοὺς πολέμους αὐτῶν, Τυρρηνοὶ μὲν τῇ σάλπιγγι, Σύριγγι δὲ Ἀρκαδες, Σικελοὶ δὲ πηκτίσιν, καὶ Κρήτες λύρα καὶ Λακεδαιμόνιοι αὐλῶ καὶ κέρατι Θράκες, καὶ Αἰγύπτιοι τυμπάνῳ καὶ Ἄραβες κυμβάλῳ. Ἐνὶ δὲ ἅρα ὀργάνῳ τῷ Λόγῳ μόνῳ τῷ εἰρηνικῷ, ἡμεῖς κεκρήμεθα, ᾧ γεραίρομεν τὸν Θεόν. Οὐκ ἔτι τῷ ψαλτηρίῳ τῷ παλαιῷ καὶ τῇ σάλπιγγι, καὶ τυμπάνῳ, καὶ αὐλῷ, οἷς ἔθος ἦν τοὺς ἐν πολέμῳ ἀσκητάς, καὶ τοῦ θείου καταπεφρονηκότας φόβου, ἅμα καὶ τὰς πανηγύρεις χοραίοις συγχρησθαι, ὡς δεῖ τὸ ἔκλυτον αὐτῶν τοῦ φρονήματος διὰ τῶν τοιούτων ἐπανίστασθαι ρυθμῶν»⁹.

Πνευματικὴ, λοιπόν, ἡ λατρεία τῆς Ὁρθοδοξίας γιὰ τοῦτο καὶ ὁ Μ. Βασίλειος, προειδοποιεῖ: «Ἡ γλῶσσα ψαλλέτω, ὁ νοῦς ἐρευνάτω τὴν διάνοιαν τῶν εἰρημέων, ἵνα ψάλλῃς τῷ πνεύματι, ψάλλῃς δὲ καὶ τῷ νοῖ. Μὴ γὰρ δόξης ἐπιδέεται ὁ Θεός, ἀλλὰ σὲ βούλεται ἄξιον εἶναι τοῦ δοξασθῆναι.»¹⁰ Καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο

ἐπισημαίνει συμφωνῶντας μὲ τὸν ἀνωτέρω Κλήμη: «Ψαλτήριον μὲν τροπικῶς, καὶ ὄργανον ἡρμοσμένον μουσικῶς εἰς ὕμνους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἢ τοῦ σώματος ἐστὶ κατασκευῆ. Ψαλμὸς δὲ αἰ διὰ τοῦ σώματος πράξεις, αἰ εἰς δόξαν Θεοῦ ἀποδιδόμενοι»¹¹. Ὅμως, τὴν ὀργανικὴ μουσικὴ ἀπορρίπτει ἀπὸ τὴν λατρεία ἀκόμη καὶ ὁ Θωμᾶς Ἀκινάτης, ἡ κορυφαία αὐτῆ θεολογικὴ φυσιογνωμία τοῦ ρωμαιοκαθολικισμοῦ, ὁ ὁποῖος δέχεται, ὅτι ἡ ἐνόργανη μουσικὴ κολακεῖ τις αἰσθήσεις καὶ ὅτι μόνον ἡ ἀνθρώπινη φωνὴ μπορεῖ νὰ ὑψώσει τὴν ψυχὴ ὡς τὸν Θεόν¹².

Ἀπὸ τοὺς νεώτερους Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀσχοληθῆ μὲ τὸ θέμα, ὁ Α. Δ. Δελήμπασης ἰσχυρίζεται πτώση «εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ» ὅσων «ἐνοργάνως λατρεύουσι τὸν Θεόν» καὶ ἐπιχειρηματολογεῖ ὡς ἔξης: «Λατρεύων ὁ χριστιανὸς τὸν Θεόν διὰ μουσικῶν ὀργάνων ἐπιδιώκει τὸν σωματικὸν νόμον τῆς Π.Δ. καὶ μιμεῖται τοὺς ἀπειθοῦντας εἰς τὸν Θεὸν Ἰουδαίους. Τηρεῖ παρανόμως ἐντολὴν παλαιάν, τοπικὴν καὶ προσωρινήν, ἡ ὁποία κατηργήθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου. Τοιουτοτρόπως, ἐγκαταλείπει τὸν χριστιανισμὸν καὶ ὀπισθοδρομεῖ εἰς τὸν καταλυθέντα ἰουδαϊσμὸν. Οἱ λατρεύοντες τὸν Θεὸν ἐνοργάνως ἐκπίπτουν ἀπὸ τὸν χριστιανισμὸν εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ.»¹³

Ἐντυπωσιακὴ εἶναι ἐπίσης ἡ τοποθέτηση τοῦ Στέλιου Ράμφου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ ἔλλειψη προσωδίας στὴ γλῶσσα τῆς εὐρωπαϊκῆς λατρευτικῆς μουσικῆς ἐπέβαλλε ὡς βάση τῆς τὸ Ὁργανο¹⁴.

Ἡ ἐνόργανη μουσικὴ εἶναι ἀκατάλληλη γιὰ τὴ λατρεία τῆς Ὁρθόδοξης ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία γιὰ τὴς ἱερές τῆς ἀκολουθίας ἐπιζητᾷ τὸ ἀπέριττο, τὸ ἀνεπιτήδευτο, τὸ γνήσια κατανοητικὸ κλίμα. Γι' αὐτὸ καὶ καμία μεταρρυθμιστικὴ προσπάθεια δὲν ἔγινε -ἢ τουλάχιστον δὲν καρποφόρησε- ἐκ μέρους τῆς ἱεραρχίας, παρότι ὑπῆρξε καταλυτικὴ ἢ ἐπίδραση τῆς δύσης, ποῦ κατάφερε νὰ ἐνσπείρει ζιζάνια ἐκκοσμικεύσεως, δημιουργῶντας πρόσφορο ἔδαφος καὶ ἀρκετοὺς «ὄραματιστὲς» νεωτεριστικῶν τάσεων.

Ὅπως ὅλες οἱ ἐκκλησιαστικὲς τέχνες στὴ δύση, ἔτσι καὶ ἡ μουσικὴ θεωρεῖται ἐκφραστικὴ τοῦ Θεοῦ Κάλλους¹⁵. «Δι' ἀνθρωπίνων ἔργων» οἱ πιστοὶ πασχίζουν νὰ κατανοήσουν τὸ Θεῖο Κάλλος, καὶ νὰ τὸ ἀναπαραστήσουν, κατεβάζοντάς το στὰ γήινα δεδομένα. Ἀλλά, ἔτσι, τὸ Τέλειο δὲν καταβιβάζεται ἀπλῶς, ἀλλὰ ὑποβιβάζεται καὶ ὑποβαθμίζεται σὲ ἀτελὴ σχήματα καὶ στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων σχετικοποιεῖται. Καὶ παρόλη τὴ συχνὰ παρατηρούμενη μεγαλοπρέπεια καὶ ἐπιβλητικότητα τοῦ τεχνουργούμενου ἔργου (στὴν περίπτωσή μας ἐνοργάνως ἢ πολυφωνικῶς μουσικῶς), ἀπουσιάζει ἡ ἐσωτερικότητα, ἡ μεταφυσικὴ ἀναζήτηση, ἡ προτύπωση τοῦ ἀκατανόητου, καὶ ἀσύλληπτα ὑπερφυσικοῦ Θεοῦ Κάλλους.

Ἀντιθέτως, ἡ ἀνόργανος καὶ μονοφωνικὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ ἀποβῆ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο ἐκφραστικὴ τοῦ Θεοῦ Κάλλους, τὸ ὁποῖο οὐσιαστικῶς εἶναι ἀπερίγραπτο, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖται ἀναγωγικὰ γιὰ βοηθητικὸς σκοπός. Ὁ πιστὸς καλεῖται νὰ συμμετάσχει στὴ θεία Λατρεία μὲ ὅλη του τὴν ὄντοτητα, μὲ ὅλες του τὴς αἰσθήσεις. Καὶ στὴν προσπάθειά του αὐτῆ εὐρίσκει ἀρωγὸς καὶ ἀναγωγεῖς τῶν αἰσθήσεων, γιὰ μὲν τὴν ὄραση τὴς βυζαντινῆς εἰκόνας, γιὰ τὴν ἀκοὴ τὴν ἔλλογο μουσικὴ, γιὰ τὴν ὄσφρηση τὸ εὐῶδες θυμίαμα, γιὰ τὴν ἀφή τὴν ἀποτύπωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐπὶ τοῦ σώματος, γιὰ δὲ τὴν γεύση τὸ ὑπερφυεὲς καὶ μέγα μυστήριον τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας, τὸ ὁποῖο τελικῶς ἐξαγιάζει καὶ ὀλόκληρη τὴν ψυχοσωματικὴ ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι ἡ κτίσις ἀνάγεται στὸν οὐρανό.

Δέν καταβιβάζεται κατά κάποιο μαγικό τρόπο ὁλος ὁ οὐρανὸς στὴν κτιστότητα. Μέσα σ' αὐτό, λοιπόν, τὸ πλέγμα τῆς σοφίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο σαφῶς καὶ ἐμφανῶς καθοδηγεῖ τοὺς ἁγίους Πατέρες τῆς ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἐντάσσεται καὶ ἡ μονοφωνικὴ ἀνόργανος μουσική, πού με τὴ σειρά της ἀποβλέπει στὴν προβολὴ τοῦ λόγου καὶ ἐξυπηρετεῖ τὴν λογικὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, ὁ πιστὸς κατορθώνει νὰ ἐξυψώνει τὸ φρόνημά του «ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὰ ἄνω», ἀποθέτοντας στὰ χέρια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ «πᾶσαν βιωτικὴν μέριμναν». Ὡστε, ἡ ἐνόργανη μουσικὴ δὲν προσιδιάζει στὴν ἀπλότητα τοῦ χαρακτήρα τῆς Ὁρθόδοξης ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι ἓνα πολυδαίδαλο οἰκοδόμημα, μέσα στοὺς θόλους καὶ τὴ διαρρύθμιση τοῦ ὁποῖου ὁ εἰσερχόμενος ἐμπλέκεται ἐπικίνδυνα καὶ παραπλανᾶται. Μὲ μέσο τὴν ἐνόργανη, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ πολυφωνικὴ μουσικὴ, ὁ συμμετέχων πιστὸς μετατρέπεται σιωπηλὰ σὲ παθητικὸ ἀκροατὴ, ὁ ὁποῖος ἀρκεῖται σὲ μία ἀπλὴ συναισθηματικὴ ἔξαρση. Νομίζει πῶς ὁδηγεῖται στὸ Θεὸ μέσω τῆς ἔξωθεν ἐπιβαλλόμενης χαρᾶς ἢ θλίψεως, μέσω τῆς ἀνεξέλεγκτης εὐχαρίστησης, πού ἴσως νὰ ὁδηγεῖ σὲ ἡδονὴ τῶν αἰσθήσεων, ἀλλὰ τελικῶς ἀποτυγχάνει τὴν ἐπικοινωνία μὲ τὸ Θεό, γιατί δὲν καταφέρνει νὰ τοῦ ἀπευθυνθῇ μαζί με τὸν ὑμνωδὸ, «ὡς ὁ ἄσωτος υἱὸς ἦλθον κάγώ, Οἰκτίρμων, δέξαι με μετανοοῦντα καὶ ἐλέησόν με, ὁ Θεός». Χαίρεται καὶ ἀγαλλιᾶ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν Λατρεία, ἀλλὰ φεύγει ἀπὸ τὸ ναὸ μὲ τὸ κενό, ὅτι δὲν κατόρθωσε νὰ τὸν δεῖ ἀπὸ κοντά, νὰ τοῦ ἀπευθύνει τὸ λόγο του καὶ νὰ δεχθῇ τὸ Λόγο Ἐκεῖνου, ὅπως ὁ «μικρὸς» Ζακχαῖος, ὁ ὁποῖος μέσω τῆς συκομορέας ἄκουσε τὴν φωνὴ τοῦ Κυρίου νὰ τὸν καλεῖ: «Ζακχαῖε, σπεύσας κατάβηθι. Σήμερον ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με εἶναι.»¹⁶

Ἀντιθέτως, ἡ ἀπλὴ ὁμοφωνικὴ ἀνόργανη μουσικὴ βοηθᾷ τὸν πιστὸ νὰ παραστῇ μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ χωρὶς συναισθηματισμοὺς νὰ τοῦ ἐξομολογηθῇ «ἐνώπιος ἐνωπίω», μὲ μόνο δῶρο τὴν τέλεια καὶ ἀνυπόκριτη ἀγάπη πρὸς Ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος «ἀγάπη ἐστίν». Αὐτὸς ὁ πιστὸς ξέρει γιατί λατρεύει τὸν Θεό, γιατί ὑμνεῖ, εὐλογεῖ, προσκυνεῖ, δοξολογεῖ καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεό, ξέρει, γιατί ἰκετεύει τὸν Θεό. Δὲν παρορμάται ἀπὸ τὰ εὐμετάβλητα συναισθήματά του νὰ κάνει ὅλα αὐτά. Ἔτσι, ὁ ἀπλὸς του λόγος γίνεται ἐπικοινωνία καὶ «ἐξοικείωση» μὲ τὴν Ἁγία Τριάδα. Ὡστε, ἡ μουσικὴ τοῦ προσφέρει τὴν ἐμπειρία τῆς θέωσης, χωρὶς νὰ τὸν πλανᾷ μὲ ψευδεῖς ὑποσχέσεις γιὰ κάτι τέτοιο. Γι' αὐτὸ στὴν Ἀνατολὴ ἐκφράστηκε ἐκείνη ἡ ρῆση

τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, τῆς ὁποίας τὴ διατύπωση δὲ θὰ συγχωροῦσε ποτὲ ἡ Δύση: «Κἂν γεγηρακῶς τις ἦ, κἂν νέος, κἂν δασύφωνος, κἂν ρυθμοῦ παντὸς ἄπειρος, οὐδὲν ἔγκλημα γίνεται. Τὸ γὰρ ζητούμενον ἐνταῦθα, ψυχὴ νήφουσα, διεγερμένη διάνοια, καρδία κατανενυγμένη, λογισμὸς ἐρρωμένος, συνειδὸς ἐκκεκαθαρμένον.»¹⁷

Δὲν θὰ ὑπῆρχε ἴσως ὠραιότερος ἐπίλογος αὐτῶν τῶν λίγων σκέψεων, ἀπὸ ἐκείνη τὴ σοφὴ παρατήρηση τοῦ Φώτη Κόντογλου σὲ κάποια ζωντανὴ συνέντευξή του σὲ ραδιοφωνικὴ ἐκπομπή¹⁸: «Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας ὑμνωδία εἶναι μουσικὸς λόγος, δηλαδὴ ἡ μουσικὴ συνοδεύει τὸν λόγο γιὰ νὰ τὸν τονίσει, γιὰ νὰ τοῦ δώσει ζωηρότερη ἔκφραση. Κι εἶναι ἀνόργανη καὶ μονοφωνικὴ, ὥστε νὰ καθορίζει τὶς λέξεις καθαρά, ἐνῶ ἡ ἐνόργανη καὶ πολυφωνικὴ μουσικὴ τῆς Δύσης, παρεκτὸς πού εἶναι κοσμικὴ καὶ ἀκατάλληλη γιὰ νὰ προκαλέσει κατάνυξη, ἐξουδετερώνει τὸν λόγο, τὸν συγχύζει καὶ ἐπικρατεῖ αὐτή...»

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ:

23 ἔτη μετὰ τὴν πρώτη δημοσίευσή του, δυστυχῶς, τὸ ἄρθρο παραμένει ἐπικαιρο, ἴσως περισσότερο ἀπὸ ποτέ, λόγω τῆς εὐρύτατης καὶ ἀδιάκριτης χρήσεως τοῦ λεγομένου Ἠλεκτρονικοῦ Ἰσοκράτου στὴν Ὁρθόδοξο θεία Λατρεία, μάλιστα, χωρὶς νὰ διαφυλάσσεται οὔτε αὐτὸ τὸ ὑψιστὸ μυστήριον τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας. Ἐπιτέλους, ἄς καταστῇ κατανοητὸ ἀπὸ ὅλους· ὁ Ἠλεκτρονικὸς Ἰσοκράτης ἀποτελεῖ μουσικὸ ὄργανο. Ἄς πάψουμε νὰ ὑποκρινόμαστε τὸ ἀντίθετο. Ἡ αὐθαίρετη χρῆση του στοὺς Ὁρθοδόξους Ναοὺς ἐν ὥρᾳ Λατρείας, παρὰ τὶς αὐστηρὲς ὑποδείξεις καὶ τὶς σχετικὲς ἐγκυκλίους τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ κατάφορη πνευματικὴ «αὐτονομία» (μὲ τὴν αὐστηρὴ θεολογικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου) ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀσελοῦν ἐπὶ τῆς Θεῆς Λατρείας, παλινδρομῶντας στὴν αἵρεση τοῦ ἰουδαϊσμοῦ· ἐκείνων οἱ ὁποῖοι συμπαρασύρουν μαζί τους ἀνενόχως τὸν ἀνυποψίαστο λαὸ τοῦ Θεοῦ. Ἄς πάψουμε, ἐπιτέλους, νὰ ἀδιαφοροῦμε γιὰ τὴν τεράστια πνευματικὴ εὐθύνη πού ἐπωμιζόμεθα, ἀκόμη καὶ μὲ τὴν ἔνοχη σιωπὴ μας.

K.X.K., 16 Νοεμβρίου 2019

1. Τῆ Σύνοδος συνεκάλεσε στὴ Βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Πέτρου στὴ Ρώμη, ὁ πάπας Ἰωάννης ΚΓ', φιλοδοξώντας νὰ τὴν ἀνακηρύξει οἰκουμενικὴ, τὴν οἰκουμενικότητά της, ὅμως, δὲ δέχθηκε ἡ Ὁρθόδοξη Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία.

2. «Διάταξις περὶ Θεῆς Λατρείας», Ἑλληνικὴ μετάφραση κειμένου τῆς Β' Βατικανίου Συνόδου, σελ. 45, § 120.

3. Κωνσταντίνου Παπαδημητρίου, Τὸ μουσικὸν ζήτημα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1921, σελ. 24, ἐν ὑποσημείωσει 1.

4. π. Γεωργίου Μεταλληνού, Ἀρμόνιον καὶ Ὁρθόδοξος πνευματικότης, Ἀθῆναι 1970, σελ. 13.

5. PG 55, 494.

6. «Αἰνεῖτε τὸν Θεόν... ἐν ἤχῳ σάλπιγγος... ἐν ψαλτηρίῳ καὶ κithάρᾳ... ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ... ἐν χορδαῖς καὶ ὄργανῳ... ἐν κυμβάλοις εὐχχοῦ... ἐν κυμβάλοις ἀλαλαγμοῦ...», Ὁρολόγιον τὸ Μέγα (ἐκδόσεις Β. Δ. Σαλίβερου), σελ. 103.

7. PG 27, 41B.

8. ΒΕΠΕΣ 32,117.

9. Παιδαγωγός, 2,4 PG 8, 441 - 442.

10. Ὁμιλία εἰς τὸν ΚΗ' Ψαλμόν, 7. PG 29, 304.

11. Ὁμιλία εἰς τὸν ΚΘ' Ψαλμόν, 1. PG 29, 305.

12. Ἐμὸν Βυλερμόζ, Ἱστορία τῆς Μουσικῆς, ἑλληνικὴ μετάφραση Γιώργος Λεωτσάκος, Ἀθῆναι 1979, σελ. 37 - 38.

13. Α. Δ. Δελήμπαση, Ψάλατε συνετῶς, Ἀθῆναι 1982, σελ. 8 - 9.

14. Στέλιου Ράμφου, Μονοτονισμένη Μουσικὴ, Ἀθῆναι 1986, σελ. 43 - 44.

15. Διάταξις περὶ Θεῆς Λατρείας, ὁ.π., σελ. 47, § 122.

16. Λουκά, ιθ', 5.

17. PG 55, 158.

18. Ἀπὸ τὸ προσωπικὸ ἀρχεῖο τοῦ γράφοντος.